









# Հայկական հարցը՝ աշխարհագույնական առութախի առարկա

# Տերթողականությունը և դրան հակագղեցությունը անզիհական մասնության 19-րդ դարավերջին

... Ոուս կառավարության հետ բարեկամական հարաբերության եւ դաշնակցության բոլոր գրույցները ընորդ են: Այժմ հարվածական դաշտավազմելու Ոուսին դեմ: Այս երկու դետուրքումների միջեւ դաշտավազմը դեմք եւ արգելել եւ հետաձգել՝ ո՞չչափ որ հնարավոր է: Բայց որքան որ անհավատավի է, թե ջուրու ու կրակը կարող են միանալ, նովճափ է անհուսավի է, որ Մեծ Բրիտանիան ու Ոուսին իրադես դաշնակցեն: Մրանց շահերը իրարու են բախսկում ամրող աշխարհում, եւ այդուն միշտ շարունակվի, մինչեւ որ ոուս կառավարությունը հիմնավորապես փոփսի իր հարձակողական եւ դաշտական համար խաղաղականությունը»:

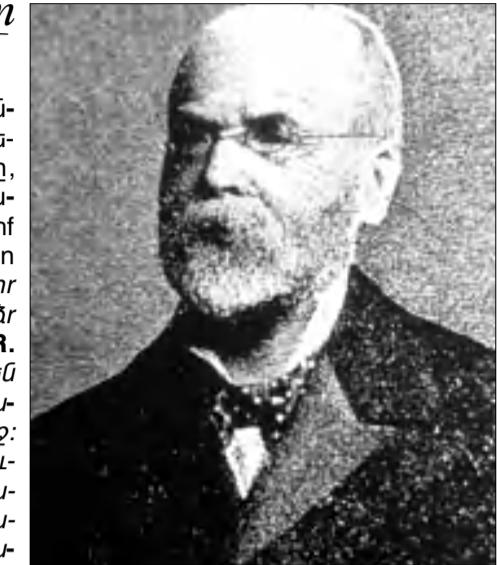
Ժխտղական բնույթի հրաժարակում-ներում աշանձնակի տեսադրվում է ինչ հայկական խնդրի վերհանման հարցում ռուսական ազբեցուքյան հետեւն ուղանց վճասակարությունը, ինչը ստառ-նում էր Արեւելիում համարես քրիստոնեական շահերին: Անա այդպիսի վերլուծություններից մեկը. «... Եվ ամենից ավելի Կ. Պոլսում ռուսական ներենայություն-ներ եւ ռուսական ձեռնմխությունը միշտ ուղղվում են այս երկր շահերի դեմ: Այս կոյս ու ժման հառվությունները (հոդվածագիր նկատի ունի հայոց խնդրի շուրջ բնարկումներն ու հասարակական կարծիքի ձեւավորումը - Յ. Ս.), որոնք հիմնա ջանում են Անգլիայում արծաթել հայ հեղափոխականների բոցը, իրենց հայրենակիցների դեմ ամենամեծ թշնամությունն են գործում: Ասենք, եթե հաջողության հասնեն իրենց աղործ եւ չարագործ հիմարությունների մեջ, ոյին առաջ բերեն քրիստոնական կայսրության խնարհումն ու անգլիական փառքի անկումը»:

Ա Սաստիք կուրուաօք վերաբեյալ այլ ու  
այլ աղբյուններից հասած տեղեկությունն-  
երն այնան ջախջախիչ էն, որ թրասե-  
ների լաւագանողական ձայնը կորչում  
էր այդ տեղեկավության հրժանութում  
«Դեյլի Սպուզ» առաջնորդողներից մեկը  
(խնբագիր՝ **Ջոն Ռոբինզոն**), հերթելով  
սահող հրադարակումները, ծաղրանելու-  
է խոսում նրանց մասին, ովքիր աղասիեն-  
կավություն են տարածում եւ հերթում են  
ակնհայտ ճշճարտությունը: Այդ առաջնոր-  
դողում կարդում ենք: «... **Պալատի լաւ-**  
**տնակուրներից մի անգլիացի ծովա-**  
**կալ համոզված է,** թե բուր զինվորնե-  
րը խստաբար չեն կամ անլաւածած  
գործեր չեն հանդուժում: Պարապ ժա-  
մանակ ունեցող կիսաթուշակ լաւագ-  
նյաները եւ գործ փնտրող թափառաշ-  
ջիկ փառաները զարմանում են, թե  
խաղաղասեր բրեթը եւ Ներողամիտ  
թուրքեր այսչափ ժամանակ ինչպես  
են դիմացել կովասեր հայերի վար-  
մունքին...»: Թերերում հերթում էին  
նաև հսկանացի ժամադարձորդ Յիմեն-  
ցիսի Ալլասուրուններ, որոնք Ալեքսան-

հերթու է Սատևու հայկական ջաղեցի իրողությունը: Փաստե էնք բերվում, որ այս հայտնի է իր առասդելախոսությամբ եւ որ Հայաստանի խժդությունները հերթու են վկայությունները իսկս կասկածելի են: Ինչպես որ ժամանակին կեղծ ճանապարհորդ ստել էր, թե եղել է Պամիրում, Ծովակերպ անվտանգի էին նրա պնդությունները, թե եղել է Սատևուն:

Այստիսով, Անգլիայում հասարակական կան կարծիքը մոլորեցնելու ջանթերը չհա-

Չողեցին: Ավելին, ազա Եւ անկախ բնություն տանելու գործում այդ աղաստեղեակատվության դաշտառած վնասները սույ վկայությունների հարուցած դժվարությունները ընդհանուր զայրութիւ տեղի սկեցին: Խոսուն է «Սամդարտի»՝ Պուլս թղթակիցի այս հեռագիրը. «Զորավոր դաշտառ ունենի հակատալու, որ Բարձր Դասն (Թուրքիայի իշխանությունների-Ա.) բոլոր ջաներն այժմ կենտրոնացած են մի նոյաբակի վրա՝ հերեղական վճռական գիր ձեռք բերել Սասումի բննությամ մեջ Ամենավստահելի աղբյուրներից տեղեկություն ունենի, որ այդ նոյաբակին է ծառայում Հայ կաթոլիկների դատիքարք Գերա-



**Զո՞ն Ռոբինզո՞ն. «Դեյլի Այուա» լրագրի  
խմբագիր, 1894 թ.**

Դա համարձակ խայ է: Բայց ինչողեւս դա  
դիմի կատարվի: Դիմում ենի այդ ոգով,  
բայց չեմ դատակերացնում, թե այդ նշադ-  
րությունը ինչողեւս դիմի գործադրվի: Եթե  
դեռությունները չերաշխավորեն Պատ-  
րիարքի բնաջների աղափովությունը,  
նրանի բոլոր դաշտնամերի կողմից կիս-  
լածվեն: Մինչքեն նրանց աղափովությու-  
նը դեմք է երաշխավորվի եւ կազմվի Միա-  
ցյալ հանձնաժողով, ինչն առաջին հեր-  
թին դիմի արվել: Սուլքանի հանձնաժո-  
ղովը ոչինչ չի արել: Ամեն հնարաւոր մի-  
ջոց ձեռք է առնվել աբսորբ, բանտակու-  
թյամբ կամ սպանությամբ, կոտորածների  
մասին ճշմարտությունը դատմող հայ  
վկաներին ի չի ամելու համար»:

Սակայն բնություն կատարելու մասին  
Պատրիարք Իգմանյանի դիմումն աղար-  
դուն եր: Աղարդուն էին նաև անզիա-  
կան դարբերականների թթակիցների  
դիմումները: Պատրիարք թթելով անսպա-  
սելի սկսված խոլերան եւ թթական  
Հանձնախմբի՝ իր «անկախություն»  
աղահովելու կերծ դաշտառաբանու-  
թյանը՝ Շուրիման արգելեց օսարազի  
թթակիցների նույնը Հայաստան:

Ք քավական էր իիմնովին տօԵլու այս  
մայնությունը, թե օսաւերկրյա դարբե-  
րականներում չեղողություն դեմք է դահ-  
ղանել այս խնդրում: «Թայնսը», որ հովա-  
ուներ՝ զննե իր համար Սովորանի քացա-  
ռիկ թույլատվությունն ունենալու, Վեցօնա-  
կանապես հուսահատված՝ մի հովանու-  
հարված է տալիս թուրասերների սահողու-  
թայարակումներին. «Թուրական կա-  
ռավագությունը, տակավին կույր մնալով,  
չի ժեսնում այն անկախ բննության կարե-  
տությունը, որով միայն գոհացում դիմու-  
սանա Եկրողայի հանրային կարծիքը...  
ճշմարտությունն իմանալու համար մեր  
ջաների դեմ թուր կառավարության բն-  
դարկիշ ընթացք Քանձնախմբի ներկա-  
յացրած արդյունները եւ կարետությունն  
այլ ոչինչ են անում»:

Հայաստանի աղետները դարձվում էին իրական գոյաներով, եւ հավաքներով խորհն ու շաղողությամբ բննվում էին դրանից դեռևս վեց տարի առաջ դարսն Զ. Փրայսի արտասանած հետեւյալ բաները. «Թուրքական կառավարության ամբողջ բաղադրականությունը վկայում է, որ իրո՞ն գործադրում է այն սկզբունքը, որ մի բանի տարի առաջ արտահայտել էր մի օսմանյան նախարարադես (Սայիդ փառան)՝ ասելով, թե՝ «Հայկական խնդիրը պերացնելու

միջոցը հայերին վերացնելը է։  
Անգլիայի դափնանողական կուսակցության եւ ողջ Բրիտանիայի առաջնակարգ թերթի վերոհիշյալ հրատարակումները ցեսարված կերպով վերատպվեցին բազմաթիվ դարբերականներում։ Թերահավասներն եւ համոզվեցին, որ Սասունի կոնուրածը ոչ միայն ստուգ է, այլև կազմակերպված բնույթ է կրել։

Նյութը դատաստեղ՝ ՎԱՍՏԻԿ ՄԱՐԳԱՅԱՆԸ  
(Վերօք՝ հաջորդիլի)



# **Օգոստուսի նայ-պետքը 2022-ին**

ԱՐԾՈՒԻ  
ԲԱԽՉԻՆԵԱՆ

36-ամեայ  
դասընթագ

Այս տարի դասընթացին մասնակցեցին 31 հոգի 13 երկրից (Հայաստան, Ֆրանսիա, Իտալիա, Գերմանիա, Ավստրիա, Շվեյցարիա, Ռումինիա, Բելգիա, Մեծ Բրիտանիա, Յունաստան, ԱՍՍ, Մեխիկա, Թուրքիա): Առաջին անգամ տղամարդիկ մէկով աւելի էին կանացից: Ուրախայի է, որ դասընթացը շարունակում է գրաւել հայագիտական հետարքութիւններ ունեցող երիտասարդ գիտնականների: Իտալացի հոգեւորական դրու Նիկոլա Սոլինատոն, բելգիացի ասորագէտ Էնդի Ջիլֆենսը, թուրք դատամարան Սերգիան Ջէչզին եւ ուրիշօներ իրենց ուսումնասիրութիւններում կարիք են զգում հայերէնի իմացութեան: Ուրախայի է նաև, որ Ռումինիայի հայոց միութիւնը դասընթացին է ուղարկում համայնքի խոստումնայից երիտասարդներին: Սակայն միայն երիտասարդներ չեն դասընթացին հետևողները: Կեանիք եօթերորդ տասնամետակը թեւակոյած անձինք հայեր եւ ոչ հայեր, ուս չեն համարում նոր լեզու սովորելը, հայոց ճշակոյթին ու դասնութեանն ի մօսոյ հաղորդակազուելոք...

Այս տարի նորութիւն էր Հայաստանում հաստատուած մեկ ամերիկահայի եւ մեկ սիրիահայի ճամանակը:

Դասընթացն ունի իր համարին ճամանակիցները, որոնց գալիք են կրկին ու կրկին՝ ամրապնդելու իրենց ստվեռածի երրոր սերնդի ֆրանսահյա, ոչ

կողմից ֆրանսիացի **Անդրանիկ Զետեանը** մշամէս զալիսէ ֆրանսութիւն կանց՝ **Ֆլորանս Սիկոյի** հետ, իսկ վեցին երկուսարում նրանց հետ է իրենց առաջնութեալ՝ անուշեկի **Ազատը**, որը դարձել է դասընթացի հերթական «օմնի որդին»:

Դարձեալ յիշեմ դասընթացի ուսուցիչներին՝ Ռաֆֆի Աւետիս Ավագ, Ողջին Թաւեան (Ֆրանսիա), Սոսի Սուսաննեան (Հունգարիա), Բենեդիկտա Կոնսին և Արամ Իվետիսեան (Իտալիա-Ավստրիա), Ալեքսիս Ջաճեան (Իտալիա), SnrF Դալալեան (Յայաստան) եւ Տողերիս հեղինակը: Աւաղերկու առաջ առաջ դասկախորհն զոհ դարձաւ դասընթացի հինգոյն ուսուցիչը՝ բազմաթիւ ուսանողների սիրելի Պարտս



**Մանուքը**, որի յիշատակը միշտ  
վար է բոլորի սրերում: Այս սա-  
րի առաջին անգամ ուսուցչա-  
կան կազմում էր Երիտասարդ ու-  
սուցչուհի **Թամար Մանկա-  
սարը** Ստամբուլից: Դասընթա-  
ցի առօրեան մեծամղես թերե-  
ւացնում են իինձ վարչական  
աշխատողները՝ մեծամղես  
ուսուցչական եւ սիրայիր...

Այս տարի աւանդական հայկական ղատարագիր մատուցութեան ոչ թէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցում, այլ Սան Սավատյոր տաճարում, որտեղ գտնութ է Հայաստանի վերջին հիշղոսակիր թագուհու՝ վենետիկցի հշեսանութիւն Կատարինա Կոռնարոյի (1454-1510) գերեզմանը: Վենետիկեան այդ վեհապուր Եկեղեցու կամարների ներից հնչեցին հայոց ղատարագի երգերը, Լեռնա արքունիկողորս Զեփիեանը իր հայերէն, համարներէն եւ անզերէն խօսութ բացարեց, որ ղատարագի մատուցումն այդ Եկեղեցում յատուկ խորհուրդ ունի, ոգեկոչում է յիշատակը մի ազնուականութու, որի շիրմափարին լատիներէն փորագրուած են «թագուհի Կիմրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի» բառերը: Խորհրդանաւական մի արարողութիւն՝ թերեւս առաջին անգամ կատարուու...

Դասընթացի մասնակիցների համար Հայ Եկեղեցու վերաբերեալ յատուկ բանախօսութեանը հանդէս եկաւ Լեռն արթողիսկողորս Զեփիեանը։ Կայացան նաեւ աւանդաբար դարձած կինոցուցադրութիւններ։ Տողերիս հեղինակն այս անզամ ցուցադրեց արգենտինացի բեմադրիչ Ալեխանդրո Սանենցի «Մարոյի գալուսինք» խաղարկային շարժանկարը (2021), որի գլխաւոր հերոսուհին արգենտինահայ գալթականուիկ

է, ինչպէս նաեւ «Յուշամա-  
տեան» նախագծի ցըանակնե-  
րում **Սիլվինա Տեր-Ակրտէանի**  
նկարահանած արեւնահայե-  
րէն երկու կարճամետրաֆ ֆիլմե-  
րը՝ «Յաջընցիք թում աղօ Են» եւ  
«Մեր անունները»։ Վերջին ցու-  
գառութեաններն ներկայ էր

Աաեւ գերմանաբնակ բենադրիչը, որ սիրով դատասխանեց Աերլաների հարցերին:

**Վալենտինա  
Կալցուարին  
Առրուայի մասին**

Օգոստու 11-12ին դասընթացի միջոռացումների ծիրի մէջ կայացաւ Ժնեվի համալսարանի հայագիտական ամբողունի դեկավար Կալենտինա Կալցուլարիի բանախօսութիւնը։ Դոկտոր Կալցուլարին յայս նի է հայ դասական բանասիրութեանը եւ փիլիսոփայութեանը, ինչպէս նաև բիզնես դագիտութեանը վերաբերող իր աշխատութիւններով, սակայն այս անգամ հանդէս եկաւ աւելի արդիական միւրով՝ նույրուած Մեծ Եղեռնի կենդանի զոհ յորոշուած Արքայոս (Առլուրա) Մարտիկանեանին (1901-1994) եւ նրա «Յօստուած Քայաստան» իմբնակենսագրութեանը։ Թէեւ նիւթը ծանօթ լինելուն՝ Վալենտինա Կալցուլարին բանախօսութեան ընթացիում կենտրոնա-

Քանումանուկ:

Ֆրանսերէն Եւ անգլերէն ներկայացուած բանախօսութեանը հետևեց «Յօշենուած Հայաստան» շարժանկարից լադանուած 18 ռողբանց հատուածի դիտումը, որից յետոյ ներկաները յայսեցին իրենց տապահութեանը:

## Հայ Երաժշտութիւնը «Պանիկէլի»-ում

Օգոստսի 23-ին դարձեա «Պո-Արսւ» մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ Վենետիկի «Դանիէլ» հիւրանցով տեղի ունեցաւ հաերածութեան երեկոյ: Ներկա ները, որ մեծ մասամբ հայոց լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խացեալ դասընթացի ուսուցչները եւ ուսանողներն էն ունկնդրեցին համատեղ կատարումները երեք երածիւների՝ **Արամ Իփեճեան** (Ավստրիա-հայիա, դրւորկ եւ ուսի), **Ալեսանդր Ֆեռարեզ** (Իտալիա-սալտերի եւ դաշնամուր) եւ **Պուրակ Սեւոռովեան** (Ավստրիա, դիո): Ճնշեց հայ հոգեութեածութիւն, ժողովրդական դարեղանակներ, Սայաթ-Նովայի, Կոմիտասի, առաւել նոր ցրանի եղահանների (Կանաչեան, Ղազարեան, Աւետիսեան գործեր: Երածուական հաճելի նորութիւն էր յատկապէս իշաւական միջնադարեան սալտերի գործիքի եւ դրւորկի հնչիւնների համարութիւն:

«Դանիէլին», որ աշխարհի սակաւաթի հնագոյն հիւրանց ներից է (այս տարի բոլորում հիմնադրման 200 տարին) եւ աչքի է ընկնում բացառիկ ժելութեանք, առաջին անգամ էր հայկական համերգ հիւրցնկալուն «Դանիէլի» ընդհանուր ժամանեց, որ կըկնուեն հաւերածութեան համերգներն իրենց հիւրանցում, որը գտնում բաղադրի ամենազեղեցիկ դալաւաներից մէկում եւ որն, ի դէմք ժամանակին բնակարանն է եղել վենետահայ մէծահարուս Շեհրիմանեան ընտանիքի:

# Քիենալէի հայկական զոյները

Վենետիկի գրաւչորթիններից  
է նաև Ժամանակակից արուեստ  
Տի բիենալեն, որին մասնակցուած  
են աշխարհի գերեւ բոլոր մերժ  
տոթինները: Այս ամօգամ (թուու  
59-րդը) գերակշու է կին առաջ  
ռւեստագէտների մասնակցուած  
քինը հերո սահման է Ավրա

# Հայկական մետասրբ գեղարվեսական զործերի հիմնանյութ

Օրեւ Երեւանում քացված «Մետաֆ-  
սյա Եղյակ» վերտառությամբ ցուցա-  
հանդեսում ներկայացված էին **Արմե-  
նուի Սալտասարյանի, Գոհար Սահ-  
կյանի** եւ **Թաճինա Մազեյյանի՝**  
բատիկի տեխնիկայով արված կտավնե-  
րը: Քենց այս ցուցահանդեսում էլ ինա-  
ցա, որ հայկական նետախը գերադասե-  
լի նյութ է բատիկի տեխնիկայով ստեղ-  
ծագործող այս կանանց համար, որոնց  
միավորում է հետարքրությունների նույն  
շրջանակը, տեխնիկական նոր հնարա-  
վորությունների փառումն ու հրավայի-  
հայսնությունը, ինչը նոր մատղացում-  
ների հիմք է դարձել երեխի համար էլ:  
Նրանցից յուրաքանչյուրն իր նկարելա-  
ձեւն ունի, նախընթած թենաները, ա-  
զատ նախշաների կերպը, ներին  
ապրումներն ու մատումները հաղորդե-  
լու տաևներակի համալսար:

**Գոհար Մաճկայանը** ընդգծում է, նախընտրում է հասկացես հայկական մետախը, որի վրա էլ ազգային խորհրդակիցների գործածմամբ կառուցում է իր կոմոդոցիցիաները։ Գ. Մաճկայանին հաջողվել է հասնել բատիկ աշխատանքների մակերեսների այնովիս մշակման, որ ասես գործ ունեն ոչ թե նուրք մետախը, այլ հինավոր մագաղաք մատանքների էջերի հետ։ Դայոց դամության և մշակույթի խացված էջեր են նաև մագաղաքակերպ արարումները, որոնցում մեր վանեների եւ սրբաշեղների դատար-դատկերների կողմին մատենագիր էջերից մեջբերումներ են։ Այս համարումներն այնքան ներառած են խոսուն են, որ օսարազիներին Դայաստանը ներկայացնելու յուրօհնակ «այցելարեր» կարող են լինել։ Նոյն հեղինակի բնանկաներն ու ծաղկանկարները եւս գեղանկարչական ճաւակավոր կտավներ են։ Ծաղկներով նայուրնորսներից մի բանին արստահումներ հիշեցնող դատկերներ են, մյուսներ՝ վար գունային իրաղատումներ։ Դրվագներ է առել հայկական միջնադարյան զարդերների փորաբանակներից եւ դարձել թեմաներ իր գործերի համար։ Նաեւ ունի ստեղծագործություններ, որոնք կնոջ լուռ գրուցներ են։ Ներանձնականի մասին է, օրինակ, կնոց եւ ծկան երկխոսությունը։ Թռչնադատկերներ եւս ունի՝ միջնադարյան մատենագրությունից բաղկած՝ գունային վար օսանաներով օսարուն ներինս

Ղար գամանակով, զալարու, սերիուս...  
Թռչնանկարների ու կենդանիների եւ  
բրյուսների դասկերների գործածությամբ  
են ստեղծված **Արմենուի Սալտասա-  
րյանի** հայոց տառերով գեղանկարչա-  
կան խոշորածավալ գործեր: Մրանք,  
բնավ, մեր մանրանկարչությունից մե-  
խամիկորեն արտասղորմներ կամ նախ-  
ակումներ չեն, այլ բատիկ - գեղանկար-



Տի հայ արվեստական լայն համրությունը  
ծանրաթացել է դեռևս անցյալ տարի Հայաստանի Նկարիչների տաճր բացված  
ցուցահանդեսով։ Մեկ տարի ամս արդեն  
Դ. Իգիրյանի անվ. գեղագիտության ազ-  
գային կենտրոնում իր երկու համախոհ-  
ների հետ ցուցահանդեսը մի այլ ժեօ-  
սադրում ունեց՝ ընդիհանուր դատումի մեջ  
ներդնելով հայկականության արվեստա-  
յին իր աշխարհոնկալյունը։

Հայոց տառերի կառուցիչ կատարելության գաղտնիքը բազում վերծանությունների նյութ է եղել և դեռ Երկար կիյնի: Ես խորապես հավատում եմ Մասոնի խորաբնին ուսումնասիրությունների եւ փնտամների արդյունում հայոց այրութենի հրաշափառ գաղափարի ծննդյանը, իսկ տառերի կառուցիները կատարյալ գաղափարագրություններ են: Դրանց գծաղակերներն իննին խորհրդանիչներ են, որոնց վերծանումներով գրանվել են ոչ միայն բանասերները, այլև բազմից՝ նկարիչները: Մեր մագաղաթյա գրեթե շարադրանմերում գլխագրերի ուսումնասիրությունը՝ իրենց դարունակած գաղափարության առումով, արդեն լայն թենա է եւ հետագա գեղանկարչական թեմաների զարգացման արդյուր: Եվ ահա հայոց տառերի ձկում-գեղագրական, համաշխափ-համաճանան կառուցիները՝ որդես հիմք եւ ոգեսնչան արդյուր ունենալով եւ հայկական ճանրանկարչության հարուստ դղրոցի առանձնահամելությունները՝ յուրացնելով՝ Արմենուի Սահմանադրյանը յուրահատուկ գեղանկարներ է անում տառերը՝ որդես բաղադրիչների գործածելով գործվածների վրա՝ ստեղծելով նշնակեալ լուսահանակեր:

— ၁၅၁ —



կան գիտությունների բակալավրի ասիթ-ձան ունեցող հյուսիսին իր ընտանիքով արդեն խան տարի է՝ հասաւավել է Հայաստանում։ Դեմի գեղարվես իր ուժին սկսվել է Երեւանում բատիկի՝ գործվածի վրա նկարչության սիրողական դասընթացներ հաճախելով։ Չթափարավելով բատիկի բարդ եւ բազմահիմք տեխնիկայի յուրացումով՝ Արմենուիհն տառերի տարազան հաճադրումների եւ ներդաշնակեցված դասկերախոսերի միջոցով ստեղծել է իսկական դասումներ՝ Երեւակայության ուժով կաղակցելով դրանք մեր լեռնաշխարհի, առասպելների, առակասացության, ադրբայխումների, ժամանակի հոլովույթի, լավատեսության եւ հուսաբեկության հողմանրիկների, տիեզերական ալեծածանումների, հավերժամտույնների, դասականական դրախտի, դրախտահավերջի ուղղողարի, առատարերության, կենաց ծառի, անմահության, երկունիքի եւ ծննդյան, արեւագլուխության եւ հարության հրացի հետ։ Իրականում այս դասկերների վերնագրումները խիստ դայնական են եւ դիտողին ուղղորդելու միտուն ունեն։ Բայց մինչ այս հուսումներն ընթերցելը փորձել սեփական Երեւակայության ուժով մեկնաբանել թռչնագլուխ, ձկնադամակեր, վագրելեն, կենդանակերմ տառեռով կոմղողիցիաները։ Եղել ձեր մեկնության մեջ անկածկանդ, բանզի այս կառուցներն ավանդականը՝ հայ մանրանկարչության վառ գույնի գորությունն ու խորանտության հիմքը ունենալով՝ արդի արվեստային նշանողությամբ են ստեղծված՝ ազատված ծանոթ

տահայտվում է տառերի բազմախոսությանը՝ դիտողին թողնելով դրան «ընթերցելու» անկախությունը։ Իսկ աճքողության մեջ՝ Ա. Սահմանայի արվեստ դատկերառագ հիմներգ է հայոց դրդության և արվեստի ուժով դափնական մեր ինքնությանը, խորհրդադատկերների միջոցով մեր ծագման հիմնարմանների վերհանումից մինչեւ ազգի հավերժական երթի մասին մերուա խորհրդածություն։

Լիբանանում է ծնվել եւ արվեստում իր առաջին բայլերն արել նաեւ Թանիա Մագեզյանը: «Երբ 11 տարեկան էի, Բեյրութի մեր դպրոցը մասնակցեց ճաղոնիայում կազմակերպված Երեխաների նկարչական միջազգային մրցույթի, ու ինձ խնդրեցին, որ մի նկար նկարեմ, դասմում է Թանիա Մագեզյանը»: Այդ մրցույթում ես գրավեցի 2-րդ տեղը, 10 000 Երեխայի մեջ արժանացա արծարել մերայի: Դայաստանում բաշիկ սովորել եմ կարճ ընթացքում, սկսել եմ նկարել, ուսումնասիրել տեխնիկաները, մինչեւ հասկացել եմ՝ ինչ է մետախը»: Մետափ-սի վրա նկարելը օւս նորը աշխատանք է: Թանիա Մագեզյանը սիրահարվել է իր գործին, եւ իհմա իր ստեղծագործություններում տարբեր թեմաներ է արծարծում՝ գլխավորաբես երջանկության մասին կնոջ հոգեթենումները՝ տեղերի մասին իր դասկերացումները գեղանկարչութեն դասկերեխիս լինի թե երջանկության լուսավոր ցոլացումով Աղամին ու Եպային կերպավորելիս, աշխարհացունց աղետները սարսափած դեմքերի բարացումով ամրոցացնեխիս թե նորեն դայձար գունային շարադրանիւով իր լավատեսության բարձրացնելու համար:

ԲՐԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՐԾ ԿԵՐՊՆԱԿԱՆ ԽԱՐԱՀԱՆՈՒՅՆ

լիզմով՝ վավերականորեն դաս-  
մելով Երկրորդ համաժամանակա-  
յին դատերազմի եւ Բովլդարիա-  
յում վաղ սոցիալիզմի ժամա-  
նակ կատարված բազմաթիվ  
վայրագությունների մասին:

Ժուստին Տոմար մեծապես  
ներշնչվել է իր հայուի տափկի  
կենսագրությունից: Նրա վերին  
գլխավոր հեռուստին հայուի  
թիւնան է, որը մանուկ հասա-  
կում փրկվում է Մեծ Եղիշնից,  
անուսանում եւ աղորում է Բով-  
դարիայում, սակայն Երկրորդ  
աշխարհամարտը բանդում է նրա  
ընտանիքը, նա կորցնում է Երե-  
խաններին, անուսանուն, տունը, եւ  
այդ անենից հետո թիւնային տե-  
ղափոխում են աշխատանքային  
ճամբար: Եվ այնտեղ, հանգա-  
մանների բերումնով, նա նորից  
ճամանակակից է:

«Ի՞ն անձնական ուղերձն այն  
է, որ հայ, բովդար կամ թուր ին-  
նելուց առաջ մենք առաջին հեր-  
թին մարդ ենք,- ասում է Շուստին»

Տոմսը:- Մենք կանայքս, մայրենիք, բայց առաջին հերթին մարդենք: Սա այն է, ինչ դակասում է այս աշխարհին: Մենք դեմք ենանք մարդ, չնայած ռումբերին եւ մեր ապրած անհանգիս ժամանակներին: Եվ անենք ամենին՝ մեր ուժերի սահմաններում առաջ շարժվելու համար»:

Օրի ըսորհանդեսներից մեկին  
ներկա է եղել նաև ճանաչված  
բուզարահայ թեմիսխոտի եւ<sup>1</sup>  
հասարակական ակցիա գրծիչ  
**Յուլյա Բերբերյանը**, որը ներկա-  
յացել է Բուզարահայի հայերի  
դատմությունը։ Եր խոսքում նա

ասել է. «Վերի հերոսութիւն ասում է. «Ցավդ վերացնելու համար եղի՛ր զգն եւ հաճթեատար, եւ դու կիաղթես ու մարտերում»: Նա ներում է նրան, ով կործանելու է ոչ միայն իր, այլև հազարավոր մարդկանց ժակատագիրը: Նա գիշ է առնում բառեր ու արտահայտություններ, որոնք մեր երիսաւարդները չգիտեն՝ ժողովրդի թ-

նամի, նախկին ժողովուրդ, ազգայնացում... Ես դաշտում եմ ինչու ինչու... Ահա ու ի՞նչ

հերոսներու այս վեհությունը»:  
Ըստ բոլղարական մամուլի՝  
չնայած գրի սյուժեն նկարագրում է անցյալի դեմքերը, ստուծագործության հրապարակումը համընկավ Ուկրաինայի դրամատիկ իրադարձությունների հետ։ Յեղինակը չի թափնում, որ  
վեղը կարող է մեզ դրել մատելլայու այս դահին տեղի ունեցող հրադարձությունների մասին, երբ հազարավոր մայրեւ սփյուռքածեն փախչել հարեւան Երկրներ՝ իրենց ընտանիքներին դատրագիր հանձնելով։

მებ თავისული ხანარ:

უსტავი სორ წილარალან  
ხანალურანი თავასული შილ-  
შინ სინდ ბენდა (ბენდა 1971-ები)  
რევაჟინ ლრასკამზე გენტერე  
ხალირელაკციონერან ჭირავებს ე.,  
აუე ქენაჟი 20 აფრი ხელინასა:  
«Clair de lune»-ე ნირ აოაზენ  
ატარელასულან გორბე ე:

U. F.





Տիգրան ԵԿԱՎՅԱՆ

Φυρής

Այս կոլեկտիվ աշխատության  
մեջ մի բանի հեղինակներ իրենց  
վերլուծությունն են առաջարկում  
աշխարհագաղաքական եւ աշ-  
խարհառազմավարական մար-  
սահրավերների վերաբերյալ, ո-  
րոնց դեմք է դիմակայի Դայա-  
սանը՝ իր գոյատեսումը Երաշխա-  
փորելու համար ավելի ու ավելի  
թշնամական ու սղառնացող տա-  
րածական մասնակից մասնաւորմ-

Գոյություն ունի՝ արդյոք հայկական ռազմավարական միտք: Այս հարցին դատասխանելու համար Փարիզի Դոքանյան ինսիտուտի Տնօրեն Կարուժան Սիրափյանը փորձել է ուրվագել փաստարկված դատասխան՝ հիմնվելով սեփական հետազոտությունների, ինչու նաև Հայաստանի Եւ Սփյուռքի մի շարք փորձագետների Եւ Հայ դատի «ուղեկիցների» գործակցության վրա: Բոլորն էլ համամիտ են հայկական դետության բոլոր գործադրությունների Եւ հետեւանդների, որա բաղադրական Եւ դիվանագիտական մեկուսացման, Ցեղասպանության ճանաչման վրա չափազանց երկար ժամանակ կենտրոնացած Սփյուռքի դերի վերաբերյալ այս իրատես Եւ անողոք դիտարկմանը: Սփյուռքը բաց է բողել հայկական դետության կառուցմանը մասնակից լինելու Եւ հատկապես որա ժողովրդագրական անկումը նվազեցնելու դատմական հնարավորությունը: Հղում անելով Ֆրանսիական աշխարհագործական նոր դդրոցի հայր Կը Լակոնսիծ՝ Կարուժան Սիրափյանը բացարում է Հայաստանի աշխարհագործականությունը տարբեր ընկալումներով՝ համարհարսանիկ մինչեւ Տեղական

ԹԵՐԵՅԱՆ ՄԾԱԿՈՒԹԱՅԻՑ

Թեթևյան մշակութային միուլ-  
թյան, «Ազգեն Արմենիան» հիմ-  
նադրամի եւ «Վերադարձ դեղի-  
քաշարադ» ՀԿ-ի համատեղ բա-  
րեգործական ծրագիրը շարունա-  
կում է գտնել եւ աջակցել 44-օրյա-  
դասերազմից հետն Քաշարադի-  
ցանից Կայոց Զորում աղաս-  
ամ օսած ոնտանիքներին:

Օրեւ Երեան այցելած Մոնթեալի (Կանադա) «Աղաքայ» շաբաթաթերթի եւ Թեթյան մշակութային միության գրասենյակի աշխատակից **Սալբի Հալաջյանը** հյուրընկալվեց Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների եւ Կանադայի Թեթյան մշակութային միության հայաստանյան ներկայուցուցչության գրասենյակ։ Ի դեռ, նախատեսված էր այցելել գործընկեր Վայոց Զորին «Սյունիք Զարգացում» հասարակական կազմակերպություն, նրանց հետ օրգելու ծրագրի շահառու լինամիներին, տեղում ծանրանալու աջակցություն ստացած ընտանիքներին, գրուցելու ծրագրի արդյունավետության եւ հետագա անելիքների նախնի։ Այցը չկայացավ՝ Սալբի Հալաջյանի ժամանակի սղության ուստաբուլ։

Գրասենյակում կայացած վերհիշյալ հանդիդանն մասնակցում էր նաև Արգախի Բերձոր քաջարի Վահան Թերթյանի անվան դրոշի տնօրեն **Անահիտ Չուլյան**։

**ԶՈԱԿԵՎԱՆԾ:**  
ԱԱ Եւ Կանադայի Թեթյան  
մշակութային միության հյաս-  
տանքան ներկայացուցչության  
մասին **ԳՐՅԱՆՏԵ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆԾ**  
ՏԵՂԵԿԱԳՐԵՑ, որ ՀԿ-Ն կանադա-  
կան մասնակիության մասին

# Փաստանություն՝ հօգուս ձեւավորվող ուսումնավարական մՏFի

մասշտաբներով, հասկանալու շահեկանությունը:

Լինելով հեռանկարային եւ հիմնվելով  
ուժերի ներկայիս հարաբերակցության  
վրա, գիրք նախ տախու է Հայաստանի  
համարածության ռազմական, սնտեսա-  
կան, բաղադրական, սոցիալ-ճշակառա-  
յին եւ առաջին հերթին ժողովրդագրա-  
կան իրավիճակի ներկա դասելոր: Աղա-  
ձեւակերպում է առաջարկություններ՝ մի-  
շաբաթ գոյաբանական բնույթի մարտա-  
րավելուների դիմակայելու համար: Այս  
վերաբերում է բանակի աճրաբնդմանը  
ու բարեփոխմանը, օրենքի գերակայու-  
թյան հաստատմանը (դայլար կոռուպ-  
ցիայի դեմ), ժողովրդագրությանը, կիրե-  
ռանվաճառությանը, կրոնությանը, բաղա-  
դացիությանը... Թեեւ հնչեանզն ակա-  
դեմիական չէ, սական Հայաստանի հ-  
րար հաջորդած ղեկավարներին եւ  
Սփյուռքի առաջնորդներին ուղղված բն-  
նադատություններն օգտակար են՝ մանա-  
վանդ որ 2020-ի դարտությունից հետո բն-  
նադատական բնույթյուն իրականուն-  
տեղի չունեցավ: Այս տարածեսակ եւ տա-  
րբեր որակների հողվածների ընդիհանուր  
գիծն է փաստաբանությունը՝ հօգուտ առ-  
կա հայկական տարածների ամենամ-  
խելիության, միջազգային հարաբերու-  
թյուններում իրատեսական լինելու կարե-  
տության (այս է՝ ոչինչ չստասել Մրե-  
մուտքից), ողու հովանավորի հետ աշ-  
խարհառազմավարական գործընկերու-  
թյան վերանայման՝ սահմանելով ազ-  
գային շահերը (հետազոտություն եւ զար-  
գացում, ռազմադրումներական հա-  
մատել համայիր եւ այլն): Եվ դանթյու-  
րիամի աս տարօսահարու հիշատակում



որ ժամանակ առ ժամանակ Դամոկ-  
յան սրի դես իջնում է Հայաստանի վրա  
հնչղես իրավամբ նում է կիղրացի  
ֆրանսարնակ դատմարան **Խարալամ-  
բոս Պետինոսը**, դանթուրիզմը եւ թուր-  
քական ծավալաղացությունը Անկարա-  
յում կոնսենսուսային կետ են հանդիսա-  
նում՝ ում ձեռքին էլ հայտնվի իշխանու-  
թյունը՝ իսլամիս-ազգայնական Արդա-  
րտիքուն եւ զարգացում կուսակցության,  
թէ աշխարհիկ բենալականների ժողովր-  
դահանրամետական կուսակցության:

Այս աշխատության մյուս արժեքը հիմնական ված է երկու հիրավի մեջ ուժեղ՝ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ և ՀԵՂԻՆԱՍՏԱՆԻ հետ ուժեղից ԱՌԱՋԱԿԱՐԱՆԻ մեջ ուժեղից առաջ գտնվությանը:

Հայաստանի արտաքին քաղաքականության երեսուն տարիների վելաքերյալ **ԲԵ-ՆԻԱՄԻՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ** հոդվածն ի ցույց է դնում այդ տարածների բնակեցման համար լուրջ ծրագրեր իրականացնելու գործում Հայաստանի եւ Արցախի անկարողությունն, ինչն այնտեղ ստեղծել է աշխարհազմավարական վակուում, որը Ռուսաստանը մտադիր է օգտագործել ի նոյաս իր շահերի:

Հուասան, որ նոր սերունդը կկարողանա զբաղվել բոլոր այս թեմաներով: Եվ Ե՞ր կրացվի խաղաքահոსության եւ միջազգային հարաբերությունների ամքիոն Դայաստանի ֆրանսիական համալսարանում:

## ԳՐԱՆԱԵՐԵՆԻԳ ՔԱՐԳՄԱՆԵց ԱՐՈԽԱՅԱԿ ՎՐԵՆԸ ԲԱՍԴԻՆՅԱՆԸ

# ქართული მეცნიერებების უნივერსიტეტი



նադրամի, «Ծերեյան մշակութային միության» ընկերության հայաստանյան ներկայացուցչության եւ «Վերադարձ դեռի Զաւարաղ» ԿՎ-ի հետ համատել Արցախի աշրբեր ցցաններից սեղահանված ընտանիքների հանար իրականացրել եւ հիմա էլ իրագործում են աջակցության աշրբեր ծրագրեր: Ծրագրի իրականացման ընթացքում կազմակերպություններն օգտվում են իրենց տեղեկատվական բազայից եւ առաջնային առաջին հերթին:

Ա աջակցու աշաջին ուժին  
օգնության խիս կարի ունեցող  
ընտանիքներին:

Համագործակցության ցրա-  
նակներում նոյն կազմակերպու-  
թյունները համատեղ իրակա-  
նացնում են նաև աջակցու-  
թյան մեկ այլ՝ գյուղանմասա-  
կան ծրագիր, դրա մեջ ներառ-  
լով Արցախից տեղահանված եւ  
Վայոց Զորում աղասանած  
առանձին ռազմական խումբ եւ այ-

ցիալաղես անաղահով ընտանիքներին: Ծագրի նոյածակա և աջակցել այդ ընտանիքներին սմնդի եւ եկամտի աղահովման ինչպես նաև զբաղվածության տևանկյունից: Այդ շօջանակներում նարգի ասրբեր համայնքներից ընտրված ժահառու ընտանիքներին տրամադրվում են գործիքներ, կովեր, անասնակեր, մեղք վարնամիներ, դրանց խնամքի հետ կաղված այլ դարագաներ:

2021 թվականին շահառու երկու ընտանիքի տրամադրվել է 6-ական գործի՝ 4 ամսվա հանաւ նաև խատեսված անասնակերպ, երես ընտանիքի՝ 2-ական կրով: Ըստ ծրագրի, յուրաքանչյուր շահառու ընտանիք, իր հերթին, նորածին գործի մեջ մասնակցություն ունենալու համար այլ ընտանիքների: Այս սկզբունքով՝ Զաւարայի շրջանից նեղ Վերաբնակեցված 2 ընտանիքի մեջ տրամադրվեց 2-ական գործի երես, մերժվել և վերաբերեց առաջարկ:



Ուաֆիկ Ռուբրիկի Ավագյանին  
(գյուղ՝ Գնդեվազ) տրամադրվեց  
1 հոր՝ Հովհաննես Ավագյա-  
նից, Արմինե Արարատի Ավագյա-  
նին (բաղադրիչ Վայր) տրամադրվեց  
2 գործի՝ Արարատ Ավագյանից  
Ավագարդ Ամիրիսանյանին (գյուղը  
Մարտիրոս) տրամադրվեց 1 հոր՝  
Արեւիկ Սարգսյանից, Միսակ Ա-  
լեքսանյանին՝ (գյուղ Մայիսէկա-  
1 հոր՝ Լուսինե Զիշակյանից  
Փափառ Նվերի Խելիքանյանին  
(գյուղ Սալլի) 2 գործի՝ Թաճորու-

Ծրագրի համար ընուհակալու  
թյուն են հայտնում ծրագրով հե-  
տաքրքրվող բոլոր կազմակերպու-  
թյուններին, բարերարներին, որոնց  
հոգաբարությամբ հովանավո-  
րում են եւ աղահովում ծրագրի

շարունակականությունը:  
Դատով ընորհակալություն  
թՄՄ կենտրոնական զարչու-  
թյան անդամներին մասմակո-  
րաբես՝ Արթ Մանուկյանին  
ում հետեւողական աշխատանքի  
ընորհիվ մինչ օր ծրագիր հա-







ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

m̄rnΦtunr

ԱԱՆԱԽԱԴԵԿ Հոգ ամառը Ճանա-  
դարհեցինք: Ազումն էլ սկսեցինք մի-  
տինգ-ցույցով: Սակայն թե ամառվա Ծ-  
զը Եւ թե Ծիբոր Հարունակվում է: Խ-  
խանությունները թուակ Են բարձրա-  
նում Եւ հղարտանում դրանով, իսկ ընդ-  
դիմությունը դա համարում է անթափոյց  
ծաղր թուակառուների հասցեին: Զանին  
որ գնաճը կազմում է մոտավորաբես 12-  
14 տակոս կամ միջին աշխատավարձի  
հաշվով ոչ տակաս, բայ 20 հազար  
դրամ, իսկ թուակները բարձրացվում են  
2-3 հազար դրամով: Բավական չէ, ոո  
դա ամենաղարզ հեօնանք է թուակա-  
ռուների հասցեին, բայց թճրկահարում  
են ու թճրկահարում: Իսկ Երեւանի մթե-  
րային խանություններում ամսվա սկզբին ե-  
ռուզեր էր: Քայասանցի թուակառունե-  
րը թուակ էին սատել, առեւտու էին ա-  
նում Եւ խոսակցությունների հիմնական  
թեման էլ թուակների բարձրացումն էր:  
Զարմանալին այն էր, որ թուակառունե-  
րը գոհ էին: Շատերն ասում էին, որ Փա-  
փանյանի ornf արդեն երրորդ անգամ է թու-  
ակը բարձրացվել: Տղավորություն էր,  
որ բոլորը երջանիկ են: Փաստերն,  
նրանց երջանկությունը 1900-3000 ՀՀ  
դրամի արժեք ուներ: Ի դեպ, սմնդամթեր-  
քը, նախորդ օրվա համեմատ բանկացեց  
էր: Թուակառուները դա չէին կարող չն-  
կատել, սակայն չնկատելու էին տախս, ոո  
չաղաթեցանկանան Եւ հղարտերն ող-  
դեն՝ «Յատ թուակները 1900-3000 ՀՀ  
դրամով բարձրացվեցին»:

Իսկ ընդդիմությունը միշտնգների ժամանակ եւ վիրտուալ հարթությունում, բարձր արժեքներից է խոսում, Արգախից, դետականությունից, Բերձորից, Տղամանաւությունից եւ Արծվաւենից: Դեռ զարմանում ենք, թե ովքեր են այս վարչախմբին ընտրել: Ի՞նչ արժեք, ի՞նչ դետականություն: Բնակչությանը կարելի է երջան-կացնել ընդամենը 5-7.5 ԱՄՆ դոլարով: Իսկ այն, որ Հայաստանի դիրքուունը Լեռնային Ղարաբաղի առնչությամբ արդեն հանգեցրել է Բաբվի աղմկահարուց հայտարարություններին, թե այդ հարցն արդեն կորցրել է միջազգային արդիականությունը, արդեն այնան էլ կարելու չէ: Արդեն նոյնիսկ հնարավոր է դաշնում հաշվել այն ճամփի հետ, որ կատարվածն իրողություն է եւ հայկական էվոկլավի ճակատագիրը Արդեքանի ներին գործն է: Որ առավել ուժեղ աշխարհաբաղավական խաղացողների հանար իրական բաղավականության ձեւակերպումներում Հայաստանը եւ առավել եւս Լեռնային Ղարաբաղը կորցնում են իրենց բաղավական սուբյեկտայնությունը եւ վերածվում մամիկոնյացիաների օրյեկտի: Ռազմավարական դաշնակից Ռուսաստանն է իր դաշտունական դաշնակցին՝ Հայաստանին ՀԱՊԿ-ով հիմա չի կարող օգնել, ոչ միայն եւ ոչ այնան նրա կիսամեծկուսացած աշխարհագրական դիրիք եւ ընդհանուր սահմանի բացակայության դաշտառով, այլ որովհետեւ, առաջին հերթին, հայկական դեկավարությունը շարունակում է անորոշ դիր գրավել եւս անորոշ ու անսկզբունք լողալ բաղավական ծովում եւ հենց դրանով նոյաստել, որ մեծ հարցականի տակ դրվի հայկական մետասանությունը:

Դեմ այդ անորու դիրքորոշման հետ-  
և անդով էր, որ անզամ բրյուսելյան հան-  
դիլորմից հետո **Շառլ Միշելը** չարսա-  
թերեց Ղարաբաղ կամ Լեռնային Ղար-  
աբաղ եզրովք: Ինչու վաս տղավորու-  
թյուն բռնի հայերի կամ ազերիների  
վրա: Իրականում, զուր հովսեր փայթայե-  
ղեց էլ չէ: այս հանդիլորմից հայան-  
դաս որեւէ ակնկալիի դեմք էլ չէր ունե-  
նալ, բանի որ ինչղեն ժեւսեց Ուսասա-  
սանի արտօնախարարության խոս-  
նակ **Մարիա Զախարովան**, Արեւութը-  
նույն օրակարգն է սղասարկում, ինչ  
Ուսասանու:

# Տեսություններ



Այս մասին գրելով դարձապես ցանկանում ենք հորդորել մեր ժողովրդին, որ գոնե մեկ անգամ ծերքազավի մեզ այնան խանգարող ռոնանտիզմից եւ սին բարոգներով չիննախարվի այլեւս: Դարերով փորձված ճշնարտություն կա՝ այն, ինչ չի անում գեներ, անում է խելքը: Ուրեմն, վերջապես մետք է խելքներու գլուխներու հավաքենք: Թե չէ երեսն մտածում ես, որ կյանքն անարդար է, կան ժողովուրդներ, որոնք իրենց գոյության ողջ ընթացքում վատություն են անում ուրիշներին, սակայն առաջ լավ են աղրում, իսկ մենք, որ սրբներու ու հոգիներու բացում ենք աշխարհի առաջ, օգնում նրանց, այդ նոյն աշխարհը աչք է փակում մեր խնդիրների վրա եւ ուղղակի օգտագործում դա ու «բոլով» հոգիներին մեջ:

Մենք էլ՝ իրեւ հազարանյակների դասմություն ունեցող ժողովուրդ, փոխանակ դասմությունից ու թեկուզ հենց մեր սխալներից ռասեր բախչու, ընչափուր գովում ենք մեզ ու գովում: Ի դեպ, նկատել ե՛մ, դասագրեթից սկսած, մասնագիտական ու գեղարվեստական գրականության մեջ ստվորություն ենք դաշտել՝ միայն հերոսական, մեզ ձեռնուու իրադարձությունների ճապին ենք գրում, այնինչ ժամանակն է, որ մեր դասմության ոչ հաճելի էօթին էլ անդրադառնանք, վերլուծենք ու համադաշտախսան հետեւություններ անենք: Այս, որ Յոռմի գերհզոր կայսերից Հովհոս Կեսարն ասել է. «Իմ դալափի այուները ավելի շուտ հող կդաշնան, բան որեւէ մեկը կկարդանա հաղթել համախմբված հայերին», շատերը գիտեն ու հաճախ են վկայակոչում, իսկ երբ անհրաժեշտ է լինում դա ընթանալ եւ համախմբվել՝ ոչ մեկը չի հիշում:

Նոյնպես եմ վարվում նաև ատել ատել վերի հետ: Ավագ արքի մեր երեխաների մեջ մաս գիշ եւ չի մոռանում օրինակ Տիգրան Մեծի կառավարման ատելվերը, սակայն Անիի կործանման ատելի վը՝ ուստի բարձր գիտեն: Այնինչ հարկավոր է նախ՝ Եկուսան էլ իմանալ, որ Եկուսան էլ մերն են, հետո էլ՝ բանի որ հետարրարական են ատելվերը: Սել օրինակ բերեն: Գործազովն օրինակ՝ ծնվեց 1931-ին: Թվական, որն առանցքային էր ԽՍՀՄ-ի համար. Ասալինն այդ թվականին սկսեց ինդուստրիալիզացիան՝ հայտարարելով, որ երե 10 տարում Երևանը այնքանի կրկ

որ եթե 10 տարու Երկիրը չանցի Արել-  
մուտի անցած 50 տարվա ժամադարձը,  
աղա Խորհրդային Միությունը կործան-  
վի: Ինդուստրիալիզացիան փայլուն ան-  
ցավ, Երկիրը դաշտազմ հաղթեց: Սա-  
կայն ուղիղ 60 տարի հետո այդ նույն Գոր-  
քաչով կործանեց Եվ Սասինի ինդուս-  
տրիալիզացիայի դրույթը, Եվ դեռու-  
թյունն ընդհանրաբես: Եւսարքրական է  
նաեւ, որ Գորքաչովը մեռավ 2022-ին՝  
Սասինի Երկրի վերականգնման մեկնար-  
կից ուղիղ հարյուր տարի հետո: Ի դեպ,  
այս տարի մեռան ԽՍՀՄ կործանման եւս  
Երեք հանցակիցներ՝ Կրավչովը, Շուշե-  
կին և Շուշրուհն:

Ակամա հիշեցի, որ անզիսացի անվանիք գրող Զորյ Օրվելը «Անաստաֆերմա» վեղում այլաբանական-դատկերապություն միջոցով ներկայացնում էր Մարտին (մարդու մեջ եղող աստվածային աստեկը) մարդու ներսից կտարած եւ մերութած համակարգի անհուսայի վիճակը՝ երբ աստվածային «դատկերով» ու ներուժով մարդ էակն այլեւս չէր տարբերվուած կենդանուց. «Դրսի անաստուներ նայուածին մեկ խոզին, մեկ մարդուն, աղա նուրից խոզին ու նորից՝ մարդուն, սակայ անկարող էին արդեն մեկին մյուսից տարբերել»: Այս տողերով է ավարտվում վիդակը: Սա շատ է նման մեր այսօրյա իրականությանը եւ փաստութեան «մարդասատակում»՝ տաճարանական հանգուցալուծումն է, բանզի Արարչից եւ աստվածայինից կտրված փակ համակարգում (ինչորի սին էր կոնումիսաւական ուսողիան) սահմանված էր օրենք-դատվիրանը. «Բոլոր անաստուներ հավասար են, սակայն որուանաստուներ ավելի հավասար են, բայց մյուսները»: Ավելի խոսում է դատկերապությունը՝ կոր կերպով թերեւս անհնար է ներկայացնել միանձնյա քռնաշիրական եւ մարդասաց համակարգի իրական դեմքը (որին հակված են մեր այսօրյա իշխանությունները), բան Զորյ Օրվելի հիշյալ մեկնաբանությունը... Նետարած հայացնով բնակչությունը անցյալում եղած բոլոր քռնաշիրական համակարգերի անցյալն եւ նրանուն մարդկության անցկացրած փորձառությունը, աղշամենով վերսին ու վերսին համոզվում են, թե որքան դժվար է եղած զավեցա-դրամահիկ այդ անհրավ համակարգերում դադարանելն ու չկորցնելը մարդու մեջ եղած «Մարդուն»: Այսօր էլ ո՞ս ոժմարագի...»

Մարդկությունն այսօր աղբում է տարածելու, հետեւարա՝ փոփոխական են անկատար աշխարհում: Եթի Բարեգործության ցիկլերում տեղի են ունենում մը ցիկլից մյուսը կամ մի ռասայից հաջորդ ռասա հերթազայնանը նպաստող փոփոխություններ, աղա, ինքնարեւարա, ակա

Ֆիվանում են միջյանց հանդեղ գերակայելու, ինչողեսեւ՝ միջյանց միջեւ համակառության հասնելու էներգիաները դրական ու բացասականը, արարշականն ու հակարարչականը... Հենց այդ գործընթացի արդյունքում էլ տեղի է ունենալ հայերի համար ոչ դակաս ճակատագրական նշանակություն ունեցող ռուս-ուկրաինական բախումը, որն իրականում Արեւելք-Արեւմուտք հակադրությունն է: Այսպիսի դեմքերում է, որ Երևի մոլորակի համաթրթանմանային կենսադաշտն անընդհատ բարձրանում է եւ, զուգահեռաբար, որմես օրինաչափություն ակտիվանում եւ ընդդիմանում է հակառակադիր կողմը՝ հակարարչականը... Սա անկախության բոլոր տարիների ընթացքում հետև կառավարելի դարձնելու նորագույն մարդկանց ուղղեների լվացման ու զոմբիացման հետևանքով մասնաւոր ու ամրութեանի: Միանի ըստ

չերի համար է՝ դարձ եւ հասկանալի մի  
անխոսափելի գործընթաց է: Դեռևա-  
բար ավելորդ խուճաղային եւ վախի  
տրամադրություններն ու վիճակները  
դարձաղեն սպիտության, անձարակու-  
թյան եւ անտարբերության դրսեւումներ  
են...

Այստես եղել է անհիշելի ժամանակ-ներում, այստես է այժմ եւ այստես կիրճի հավիշյաններում, բանզի սա նյութական տիեզերին ընթացող գլոբալ փոփոխությունների մասնակի (Երկրային) անդրադարձումներն են.... Երբ որ նարդը չափազանց լրջորեն է տրվում այս անցողիկ աշխարհի անցողիկ խաղերին, աղա նրա մեջ կորսվում է Մարդը՝ աստվածայինն ու անանցը եւ նրանում իշխում է ժամանակավիրն ու անցողիկը: Դասարակության մերօյա այս հոգեվիճակը, դրան գումարած Բերձորներ հանձնելու ցավոց իրողությունները, բազմատեսակ հիմնախնդիրներն ու անռուցություն-սագ-նաղմները հենց դրա արդյունք-հետեւանին:

Մեր ծերացած մոլորակի վրա շուրջ 500 միլիոն տարի է, ինչ տեղի են ունենում մարդկային ռասաների հեթքագայումներ եւ բաղաբակրային մեծաթիվ փոփոխություններ, վերելիքներ եւ անկումներ: Թե ինչո՞յնի հոգեւոր հայեցակարգեր կամ սոցիալական համակարգեր են եղել այդ ընթացքում, ինչո՞յնի ազգություններ, բարեր ու պահություններ են եղել, բոլորը չգիտեն, մեզ տրված չէ դա ինանալ, թեեւ՝ այդ մասին տեղեկատվություն դահղանվում է **Ակացիի** գրառումներում: Մեր մոլորակը փորձառումի եւ գիտակցական հասունացման, ինչդես նաեւ՝ մոռացությունների եւ հիշողությունների վերաբնացման վայր է, իսկ մարդկային գիտակցությունը դրանի հասկանալու, խորությամբ ընթանելու ժգիգեր է գործադրում: Սակայն աճեն ինչից զայ նախ հարկավոր է հասկանալ, որ ճշմարտությունը վեր է բոլոր տեսակի կրոններից ու գաղափարախոսություններից եւ դրանի հօգուս իրենց շահերին ծառայեցնող անհաններից, բանզի դրանի գալիս են ու անցնում, բայց ճշմարտությունը մնում է անփոփոխ: Իսկ մենք մեզ խելացի ժողովուրդ համարող հայերս, որտես է կարողանանք տեսնել համաշխարհային այս «խարի» խճաղաւեկերը, բանի որ որքան էլ դժվարին կացության մեջ են այսօր, կարծում են, նաեւ մեզ համար բարեկամատենք հնարավորությունների «դրու» է բացվել, եւ մեզ մնում է միայն տեսնել այդ դրությը, կատարել միակ եւ ճիշտ ընտրությունը եւ լինել: Իսկ դրա համար մեսք է կանգնել համաշխարհային առկա «խճաղաւեկում» այն երկների, ժողովուրդների եւ ուժերի կողմին, որոնք համընթաց են շարժվում մեր մոլորակի բարեկամության ուժով եւ մեր ուժի ու ճիշտ դաշտավորությունը մասնաւում:

Սացգել է մի իրավիճակ, երբ մենք այլ ընտրություն էլ չունեն. կամ միահանուռ ջաներով կարեն Հայածնարիդ այս մի դատարիկ հողը ներին սրիկաներից, դավաճաններից ու թշնամիներից եւ կկերտեն ազգային իշխանություն՝ առաջին հանրապետության իրավահաջորդումով, որմես դահաջատեր եւ իրավատեր երկիր, կամ «կազմվեն» բուռն փոփոխությունների սրընթաց «անիվների» տակ: Անշահ կարեւոր է նաև, որ ընդմիջության մեջ փոխարեն ոչ ոք դա չի անելու: Մենք մեր հետեւղական դայլարով դիմի վերահաստատենք մեր լինելու իրավունքը, ծնկած տեղից վեր կենանք, ուղակեցնենք ուղակեցնանանք եւ դառնանք «Հայահեղեղ» եւ ազգովին համախմբված դայլարենք հանուն արդարության եւ հանուն մեր ազգային արժանադարձականության վերականգնման:

Ես լավատեսութեն հավատացած եմ, որ  
այսօր օրը իերու չէ:

